

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำในมิติเชิงวัฒนธรรมบ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The Aquatic Phansa Festival at Baan Lat Chado,

Phranakhon Si Ayutthaya Province: A Cultural Dimension

วาสนา บุญสม (Wasana Boonsom)¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทเชิงวัฒนธรรมของประเพณีแห่เทียนพรรษาทางน้ำ บ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการศึกษาภาคสนาม กำหนดสนามข้อมูลที่บ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิเคราะห์ข้อมูลใช้การสังเกต สัมภาษณ์ประกอบการบันทึกภาพและเสียง แล้วนำมาวิเคราะห์โดยการพรรณนา ผลการวิจัยพบว่าบ้านลาดชะโดเป็นชุมชนวัฒนธรรมริมน้ำและนับถือศาสนาพุทธ แต่เดิมอาศัยน้ำเป็นหลักในการสัญจรไปมา จึงพยายามรื้อฟื้นเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในมิติเชิงวัฒนธรรม 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. วัฒนธรรมที่มีการร่วมแรงร่วมใจกันในชุมชนหมู่บ้าน 2. วัฒนธรรมที่มีการประดับตกแต่งขบวนแห่อย่างสวยงามทั้งในแนวอนุรักษ์และแนวสร้างสรรค์ และ 3. วัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ประเพณีดังกล่าวเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่ยึดเหนี่ยวสังคม มีบทบาทควบคุมสังคมและเศรษฐกิจ เป็นมิติเชิงวัฒนธรรมที่มีพลังแห่งชีวิต รวมศรัทธาชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง มีความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต ทั้งด้านจิตใจและปัญญา เสริมสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนที่ร่วมจัดงานบุญประเพณีและร่วมกันพัฒนาชุมชนด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน แสดงออกถึงความกตัญญูต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นที่พึ่งทางใจที่ช่วยให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

คำสำคัญ: เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำ มิติเชิงวัฒนธรรม บ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

This article aimed to study the Aquatic Phansa Festival at Baan Lat Chado, Phranakhon Si Ayutthaya province in its cultural context. A field study was conducted where Baan Lat Chado, Phranakhon Si Ayutthaya province was determined as the study location. The data were collected by observation, together with recorded video interviewing and then analyzed by using descriptive statistics. The results found that Baan Lat Chado is a Buddhist community based on the riverside culture, in which, traditionally, water transport was the dominant means. In order to revive the older waterborne traditions and the value of the Lat Chado Community, the Aquatic Phansa Festival is held with the three cultural dimensions : (1) A new culture participated by the locals; (2) A candle procession elaborately decorated in both conservative and creative ways; and (3) An activity held to promote Thai tourism. It is also found that this tradition helps strengthen the social bond in the community, reflecting the dynamic cultural dimensions as a vital role in social control and faith combine. It is essential for human development both spiritual and intellectual. Moreover, it helps strengthen the unity with a sense of ownership among the community people. Also, it is a tradition aiming to provide the gratitude to the Lord Buddha whom all people rely on for living together in peace.

Keywords: Aquatic Phansa Festival, Cultural dimension, Baan Lat Chado, Phranakhon Si Ayutthaya Province

1 อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

พระนครศรีอยุธยา email address :wsd05@hotmail.co.th

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

บทนำ

คนไทยมีชีวิตผูกพันกับสายน้ำสืบมาช้านาน การดำเนินชีวิตแทบทุกด้านจะมีสายน้ำเข้ามาเกี่ยวข้อง สายน้ำจึงเปรียบเสมือนสื่อเชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับชีวิต ชีวิตกับธรรมชาติ ชีวิตกับระบบความเชื่อ ชีวิตกับระบบความคิดและปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมและความเป็นไปในสังคม ชาวลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตทางน้ำ อาศัยน้ำในการดำเนินชีวิต สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขเพราะมีเทศกาลต่างๆ ในรอบปีที่บูรณาการความเชื่อ ค่านิยม ระบบความสัมพันธ์ของคนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมรวมถึงการผลิตของกลุ่มชน

เทศกาลพื้นบ้านที่สำคัญและมีเอกลักษณ์โดดเด่น ได้แก่ เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำที่จัดขึ้นในเทศกาลอาสาฬหบูชา ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำถือเป็นคติชนประเภทผสมรวมไว้ทั้งสื่อที่ใช้ภาษาและไม่ใช้ภาษา เป็นระเบียบแบบแผนที่ชาวลาดชะโดสร้างขึ้นและถ่ายทอดกันต่อมา ทั้งนี้พระยาอนุมานราชธน (2526, น. 37) อธิบายไว้ว่า “เทศกาลกับวัฒนธรรมเป็นสิ่งเดียวกัน คือเป็นสิ่งที่คนในสังคมนั้นร่วมสร้างและถ่ายทอดให้แก่กัน เป็นความประพฤติดของชนหมู่หนึ่งในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนอย่างเดียวกัน ถ้าใครในหมู่ประพฤติดออกนอกแบบก็ผิดจารีต” เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำมีการถวายเทียนพรรษาแด่พระภิกษุเพื่ออุทิศบูชาตามพระอารามต่างๆ หรือจุดเพื่ออ่านคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาในช่วงเข้าพรรษา การถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระภิกษุก่อนวันเข้าพรรษา เพื่อใช้สรงน้ำฝนในพรรษา ประเพณีถวายผ้าพระกฐินหลังพระภิกษุปลาวรรณออกพรรษา เพื่อถวายผ้าพระกฐินแด่พระภิกษุที่จำพรรษาครบ 3 เดือน ได้กรานและได้รับอานิสงส์กฐินเป็นประการสำคัญ เทียนพรรษาในปัจจุบันใช้จุฬามูลาพระปฎิมา ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงและพัฒนารูปแบบเป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าในลักษณะต่างๆ ถวายแด่พระภิกษุแทนเทียนพรรษา

เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำบ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยาแสดงเอกลักษณ์ และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวลาดชะโด ช่วยให้ชาวลาดชะโดอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ทั้งนี้เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำบ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเทศกาลท้องถิ่นที่ฟื้นฟูและจัดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2552 เป็นงานที่ ตื่นตาตื่นใจแก่ผู้พบเห็นและพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สืบเนื่องมาในแต่ละปี เรื่องที่มาร่วมขบวนใน พ.ศ. 2557 มีจำนวน 146 ลำ แต่ละลำแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของชาวลาดชะโด จากการใช้นวัตกรรมทางประวัติศาสตร์ ตำนาน ความเชื่อ เรื่องราวในวรรณคดีไทยมาประดิษฐ์เรือของตนได้อย่างวิจิตรบรรจงและมีความเป็นตัวของตัวเองได้อย่างน่าศึกษาเรียนรู้อย่างยิ่ง เช่น การแสดงภาพพญานาคพ่นน้ำ ประดิษฐ์ด้วยดอกไม้หลากสี สัน ปักเทียนพันด้วยสายสิญจน์ตามความเชื่อ เรือตาผ่นมีนางกนิรีเล่นน้ำ มีการนำวรรณคดีไทย เช่น เรื่องพระอภัยมณีมีนางผีเสื้อสมุทร นางเงือก สุดสาครและสินสมุทรประจำในลำเรือ เป็นต้น เรือที่เข้าร่วมขบวน มีเรือของชาวบ้านที่ค้าขายอยู่เป็นประจำเข้าร่วมในงานอีกหลายสิบลำ เพื่อร่วมสร้างสรรค์เทศกาลงานบุญให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น

เข้าพรรษา แปลว่า พักฝน คือวันที่พระภิกษุอธิษฐานจะอยู่ประจำ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งตลอดฤดูฝน เป็นเวลา 3 เดือน เรียกว่า จำพรรษา (จำ หมายถึง ฤดูฝน) เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 – วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี หลังออกพรรษา พระภิกษุมิสิทธีรับกฐิน เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำจัดขึ้นก่อนวันเข้าพรรษา มีการหล่อ

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

เทียนพรรษา ชาวบ้านจะนำเทียนถวายพระภิกษุสามเณรเป็นการทำทานด้วยแสงสว่าง เชื่อกันว่าผู้ถวายเทียนจะเกิดปัญญาสว่างไสวเหมือนแสงแห่งเปลวเทียนนั้น

องค์การบริหารส่วนตำบลลาดชะโดอาศัยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2552 ส่วนที่ 3 มาตรา 66 องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่พัฒนาตำบลด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และมาตรา 67 กฎหมายองค์การบริหารส่วนตำบลข้อ (5) ส่งเสริมการศึกษาศาสนาและ วัฒนธรรม ข้อ (6) ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป องค์การบริหารส่วนตำบลลาดชะโดจึงได้จัดเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำขึ้นเป็นปีที่ 6 ใน พ.ศ. 2557 เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์และเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้สืบทอดต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของเทศกาลดังกล่าว จึงสนใจที่จะศึกษาบริบทเชิง วัฒนธรรมของเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำบ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ ยังไม่พบว่ามีผู้ใด ศึกษาบริบทเชิงวัฒนธรรมเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำบ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะช่วย อนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำบ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้คงอยู่และ พัฒนาให้มีคุณค่าดำรงอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของชาวลาดชะโดสืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาบริบทเชิงวัฒนธรรมของชาวลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ส่งผลต่อเทศกาลแห่เทียน พรรษาทางน้ำ

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย – เป็นการวิจัยประยุกต์ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ใช้กระบวนการภาคสนาม โดยใช้เวลาส่วนใหญ่กับการลงภาคสนาม ใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้าน ร่วม กิจกรรมเทศกาลพื้นบ้าน รวมทั้งสัมภาษณ์วิทยากรท้องถิ่น ตลอดจนสังเกตสภาพความเป็นอยู่อย่างเหมาะสมตาม กระบวนการวิจัย สัมภาษณ์ (ข้อมูลขั้นต้น) ด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา วิถี ชีวิต โดยเฉพาะเทศกาลการแห่เทียนพรรษาทางน้ำจากบุตรหลานชนกลุ่มน้อยที่มีความรู้ศึกษาเอกสารทางราชการ จากกองจดหมายเหตุแห่งชาติศึกษาจากจารึกและหนังสือผู้ต่างๆ

2. ปฏิบัติการภาคสนามใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านและสืบหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญร่วมกิจกรรมงานบุญใน เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำ สังเกตพฤติกรรมของบุคคลในสังคมขณะร่วมกิจกรรม ซึ่งช่วยให้ได้ข้อมูลที่เป็น ข้อเท็จจริงและป็นข้อมูลเชิงลึกที่อาจไม่มีการบันทึกเป็นเอกสาร บันทึกภาพและเสียง ตลอดจนสัมภาษณ์แบบ เจาะลึก (Indepth Interview) และบันทึกภาคสนาม

3. วิเคราะห์ข้อมูลในด้านมิติเชิงวัฒนธรรมของเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำบ้านลาดชะโด จัดกระทำ และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำในมิติเชิงวัฒนธรรมบ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรมของเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำ บ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า สภาพภูมิศาสตร์หรือมิติเชิงภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยหลักในการกำหนดเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำ ซึ่งมีผลมาจากระบบความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาที่หล่อเทียนพรรษา เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาถวายแด่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเชื่อว่า เมื่อประกอบพิธีกรรมแล้ว จะเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ครอบครัว เมื่อประกอบพิธีกรรมแล้ว บ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุข รอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง เมื่อประกอบและพิธีกรรมแล้วจะเกิดความสุขสมบูรณ์ทางด้านพืชพันธุ์ธัญญาหารและความอุดมสมบูรณ์เรื่องน้ำ เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำเป็นที่พึงพอใจที่ช่วยคลายความทุกข์ต่างๆ ได้ตามความปรารถนา สามารถขจัดเกลียดและพัฒนาจิตใจด้วยผู้ประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้ยังเชื่อว่า เมื่อประกอบพิธีกรรมแล้ว ตนเองและครอบครัวให้มีแต่ความสุข ความเจริญ สุขสบายทั้งกายและใจ ทำมาหากินเจริญรุ่งเรือง สร้างความเชื่อมั่นแก่ชีวิตและความมั่นคงให้แก่ชาวลาดชะโด ดังที่ ขวัญชัย สาระสันต์ (2558, สัมภาษณ์) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 กล่าวว่า “เทศกาลแห่เทียนพรรษาสะท้อนความอุดมสมบูรณ์ในชีวิตของชุมชนริมน้ำ ช่วยสนับสนุนความสามัคคีของผู้คนในชุมชนหรือสังคม ทุกคนจะมาร่วมแรงร่วมใจ ช่วยกันจัดงานและร่วมกันเฉลิมฉลองตามความเชื่อของทางพระพุทธศาสนา ที่ใช้เทียนพรรษาถวายเป็นพุทธบูชา (รูปที่ 1) เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้ที่ต่อผู้ที่มีพระคุณที่ช่วยปกป้องรักษาให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข

การที่ชุมชนบ้านลาดชะโดมีวัฒนธรรม รวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ เนื่องในเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำ (รูปที่ 2) เป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมใหม่ บ้านลาดชะโดเป็นชุมชนวัฒนธรรมริมน้ำและนับถือศาสนาพุทธ แต่เดิมอาศัยน้ำเป็นหลักในการสัญจรไปมา จึงพยายามรื้อฟื้นเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในมิติเชิงวัฒนธรรม 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. วัฒนธรรมที่มีการร่วมแรงร่วมใจกันในชุมชนหมู่บ้าน 2. วัฒนธรรมที่มีการประดับตกแต่งขบวนแห่อย่างสวยงามทั้งในแนวอนุรักษ์และแนวสร้างสรรค์ และ 3. วัฒนธรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว สมาชิกร่วมแรงร่วมใจและประสานสัมพันธ์กันตามบทบาทหน้าที่ที่แต่ละคนได้รับ จะเห็นได้ว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน เพื่อทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามวิถีประชาธิปไตย จะเห็นได้ว่าเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำเป็นทุนทางวัฒนธรรม เป็นหลักให้ชุมชนได้สานต่อระบบความเชื่อ ค่านิยมและความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป (รูปที่ 3)

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

รูปที่ 1 การแห่เทียนพรรษาทางน้ำ

รูปที่ 2 การรวมตัวทำกิจกรรมแห่เทียนพรรษาทางน้ำ

รูปที่ 3 ความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา

อภิปรายผลการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำในมิดิเชงวัฒนธรรมบ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาบริบทเชิงวัฒนธรรมของชาวลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ส่งผลต่อเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำ เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำ มีคุณค่าต่อกลุ่มชนในฐานะกิจกรรมที่บูรณาการความเชื่อ ค่านิยม ระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงการผลิตของกลุ่มชนนั้นๆ เทศกาลเป็นรูปธรรมของวิถีชีวิตที่กลุ่มชนนั้นๆ ได้สืบทอดและรักษาความหมาย ปรากฏเป็นกิจกรรมเชิงซ้อน สัญลักษณ์ต่างๆ แอบแฝง เทศกาลเป็นกระบวนการสื่อสารของกลุ่มชน ผู้ที่อยู่ในเทศกาลอาจไม่เข้าใจความหมายโดยตรง แต่เมื่อผ่านการบอกเล่าหรือปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำอีก เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำ จึงมีส่วนกำหนดอัตลักษณ์กลุ่มชน เกิดความทรงจำร่วมกันโดยอัตโนมัติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ผู้อยู่ต่างคิดกัน สามารถศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจระบบความหมายที่กำหนดไว้ ดังที่ วิชา ทรวงแสง (2549, น. 184) สรุปว่า “ เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำเป็นสื่อทั้งที่ใช้ภาษาและไม่ใช้ภาษา เป็นระเบียบแบบแผนที่กลุ่มชนนั้นๆ สร้างขึ้นไว้และถ่ายทอดกันต่อมา เทศกาลแห่เทียน

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

พหุวิทยาทางน้ำเหมือนสรรพสิ่งอื่นๆ ที่มีทั้งการเกิดขึ้น ดำรงอยู่และเสื่อมสลายไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่กำหนด ได้แก่ อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม เช่น ภูมิศาสตร์ การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร เทคโนโลยี การเมืองและเศรษฐกิจจากภายนอก เทศกาลที่มีอิทธิพลเหนือกว่าจะขยายพรมแดนและข้ามเวลา เกิดการยอมรับและผสมผสานกัน มีคุณค่าเป็นศูนย์รวมความสามัคคีและเป็นสิ่งร้อยรัดเชื่อมโยงให้ผู้คนในแต่ละกลุ่มชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”

แนวคิดหลักของการจัดเทศกาลงานแห่เทียนพรรษาทางน้ำ น่าจะเป็นกลยุทธ์ของการให้ผู้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการรับรู้ การได้รับข่าวสาร ความรู้ทางวิชาการ เป็นการตกทอดทางสติปัญญาของมนุษย์จากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง มีการร่วมคิดพิจารณา แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ นำไปสู่การตัดสินใจ การร่วมตัดสินใจทำให้ได้มติดำเนินการที่ต้องการหรือยอมรับได้ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ รักและภาคภูมิใจในชุมชนของตน การร่วมวางแผนและดำเนินการทำให้เกิดพลังทำงานได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งการร่วมประเมินผลให้รู้ข้อดีข้อควรพัฒนาของงานที่ทำไปแล้ว ตลอดจนการร่วมรับผิดชอบและร่วมรับผลประโยชน์ ทำให้รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและได้รับสิ่งที่พึงปรารถนา ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม

กระบวนการเรียนรู้และการจัดเทศกาลทางสังคมและวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งและแนบเนียน ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้มี 4 ลักษณะ ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม การลงมือปฏิบัติจริง การแก้ปัญหาชีวิตจริง การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย ผู้นำชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) พระสงฆ์ เป็นต้น ทูตทางสังคมและทูตทางวัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชน สอดคล้องกับที่ ประเวศ วะสี (2547, น. 24) สรุปได้ว่า “ประชาคมตำบลเกิดจากการริเริ่มของคนในชุมชนที่ต้องการมารวมตัวกันทำสิ่งดีๆ เช่น ศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นของตน ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำมาหากินโดยสุจริต ดูแลสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม พัฒนาจิตใจให้งดงามยิ่งขึ้น แต่ละตำบลควรจัดทำพิพิธภัณฑ์ตำบลกันขึ้นมาเอง อาจจะต่างกันใช้วัดใดวัดหนึ่งเป็นที่ตั้ง พิพิธภัณฑ์จะกระตุ้นให้ศึกษารวบรวมประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์รวมจิตใจของตำบล ประชาคมตำบลจะนำไปสู่เป้าหมาย คือ กินดี (เศรษฐกิจ) อยู่ดี (สังคม) และมีสุข (วัฒนธรรม) และพัฒนาท้องถิ่น (การเมือง) ให้ยั่งยืน วัฒนธรรมจึงเปรียบรากฐานคนในสังคมและเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงชีวิตของกลุ่มคนในสังคม” และสอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2543, น. 43) ที่อธิบายว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น ประดิษฐ์ขึ้นซึ่งอาจเป็นวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ พฤติกรรม ความคิดหรือพิธีกรรม เทศกาลเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม มีกระบวนการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้เนื่องจากการที่ชาวลาคะ โดพยายามอนุรักษ์วิถีชีวิตและเทศกาลพื้นบ้านดั้งเดิมของชาติพันธุ์คนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ซึ่งเป็นจิตสำนึก จิตวิญญาณและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ชาวลาคะ โดเป็นชุมชนที่รักพวกพ้องที่ร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วมกัน และสิ่งเดียวที่สามารถประกาศความเป็นตัวตนของชาวลาคะ โดได้ คือ เทศกาลพื้นบ้านของตน ได้แก่ เทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำ ชาวลาคะ โดมีการสร้างพิพิธภัณฑ์ในพื้นที่ของตน ร่วมแรงร่วมใจและบริจาคทุนทรัพย์สร้างขึ้น เพื่อรวบรวมวิถีชีวิต ประเพณี ประวัติความเป็นมา และอัตลักษณ์แห่งท้องถิ่น การร่วมแรงร่วมใจร่วมสร้างพิพิธภัณฑ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความรักและความภาคภูมิใจในเชื้อชาติและในความเป็นพวที่มีเทศกาลพื้นบ้านหรือประเพณีวัฒนธรรมและภาษาเป็นของตนเอง และชาวลาคะ โดยังมีการจัดงานเทศกาลแห่เทียนพรรษาทางน้ำและกิจกรรมต่างๆ ประจำปี

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

เพื่อให้ชาวลาคะโศได้มาร่วมตัวกัน เทศกาลแห่งเทียนพรรษาทางน้ำเป็นไปอย่างต่อเนื่องและสืบมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยสำนึกรักบ้านเกิดและเผ่าพันธุ์ของตน

เทศกาลพื้นบ้านเป็นสื่อทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลในการรวมพลังศรัทธาของชุมชนไว้อย่างเข้มแข็ง มีความสำคัญต่อชีวิตและชุมชนของคนทางด้านจิตใจและปัญญา เชื่อว่าเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วจะเกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง และครอบครัว บ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุข สร้างความมั่นใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เกิดความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและพืชพันธุ์ธัญญาหาร รวมทั้งเสริมสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนที่ร่วมจัดงาน และร่วมกันพัฒนาชุมชนด้วยความรู้รักเป็นเจ้าของร่วมกัน ตลอดจนแสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งเป็นที่พึงพอใจที่ช่วยให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข สอดคล้องกับ ศิราพร ณ ถลาง (2552, น.365) กล่าวเป็นทำนองที่ว่า “เทศกาลและวัฒนธรรมเป็นพลังยึดเหนี่ยวที่สำคัญของพื้นฐานต่างๆ ของสังคม หมายถึงระบบการกระทำ เชื่อมปฏิสัมพันธ์กับผู้กระทำ ทำให้บุคลิกภาพและระบบสังคมสมบูรณ์แบบระบบ

วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคมและอยู่ในบรรทัดฐานและค่านิยม เทศกาลและวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อชีวิตของคนทางด้านจิตใจและปัญญาอีกทั้งรวมพลังศรัทธาของชุมชนไว้อย่างเข้มแข็ง ประเพณีพื้นบ้านจึงเป็นมิติทางวัฒนธรรมที่มีพลังแห่งชีวิตของกลุ่มชน ควบคุมสังคมและเศรษฐกิจ การช่วยให้ผู้คนมั่นคงทางจิตใจ สบายใจขึ้น เพราะประเพณีพิธีกรรมมักเกี่ยวข้องกับการขอขมาให้อ่านาเหนือธรรมชาติ ช่วยเหลือให้สิ่งที่มนุษย์ไม่มั่นใจ”

ชาวลาคะโศยังได้นำภาพพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมาถือไว้กลางเวที เป็นไปในลักษณะเดียวกับ ประมิ่ง จารูร (2556, น. 138) ศึกษาวิจัยเรื่องภาพลักษณ์หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาวจากวิสัยคิดในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในงานประเพณีเทศน์มหาชาติ พบว่า “ประเพณีสะท้อนให้เห็นความร่วมมือและการแบ่งหน้าที่กันภายในชุมชน ทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมในประเพณี ทำให้เกิดภาพลักษณ์ของการเป็นชุมชนเข้มแข็งที่ยังคงสืบทอดวิถีชีวิตในอดีตไว้ได้ท่ามกลางสังคมไทยร่วมสมัย เพื่อให้ชาวบ้านได้มาร่วมกันสร้างบุญกุศล และร่วมสืบทอดประเพณีที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา การเพิ่มขบวนแห่พระเวสสันดร มีขบวนม้า วัวเทียมเกวียนและขบวนช้าง มีพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขนาดใหญ่ในขบวนแห่ ผู้แต่งกายเป็นตัวละครต่างๆ จากเรื่องพระเวสสันดรชาดก ก่อนเทศน์มหาชาติ ประเพณีเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีการต่อยอดเพื่อการท่องเที่ยวที่ยึดโยงประเพณีไว้อย่างเหนียวแน่น” นอกจากนี้ยังได้นำแนวคิดจากการประชุมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการไปประยุกต์ใช้ในการจัดเทศกาลงานบุญ โดยพยายามเติมเต็มความคิดและพัฒนาารูปแบบการจัดงานบุญประเพณีให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ในปัจจุบันรายการโทรทัศน์หลายรายการให้ความสนใจกับเทศกาลงานบุญของชาวลาคะโศ เป็นกระแสนิยมสวนทางกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างงดงาม

การคลี่คลายของสัญญาประชาคมท้องถิ่นในยุคโลกาภิวัตน์และยุคดิจิทัล เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางสังคมของชาวลาคะโศเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมต่างๆ ของชาวลาคะโศจำเป็นต้องปรับตามสภาพแวดล้อมดังกล่าว ซึ่งเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสารมีการติดต่อส่งข่าวสารเรื่องราวจึงกันได้ทั่วโลกในเวลาอันสั้นด้วยระบบอินเทอร์เน็ต ความสัมพันธ์ของกลุ่มคน สังคมเกษตรกรรมที่เคยช่วยเหลือและร่วมมือกันเก็บเกี่ยวพืชไร่ เวลาวางร่วมพิธีกรรม กิจกรรมตามความชอบใจ เพื่อความสนุกสนานรื่นเริง

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

กลับต้องเร่งรีบทำมาหากินตามโรงงานอุตสาหกรรมในตัวเมืองที่ห่างไกลจากบ้านเดิมของตน เพื่อทำมาหากินตามระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ทำให้กิจประเพณีหรือกิจกรรมทางสังคมน้อยหรือหายไป การศึกษาแผนใหม่ในระบบโรงเรียนซึ่งแทนที่วัดหรือศาสนา ทำให้แนวคิดเรื่องผีลดน้อยหรือหายไป สิ่งประดิษฐ์สมัยใหม่ทำให้ศิลปหัตถกรรมเสื่อมลงหรือหายไป สื่อสารมวลชนและมหรสพต่างๆ ทำให้ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน มหรสพ การละเล่นเสื่อมลงหรือหายไป

การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ของสังคมและวัฒนธรรม คือ ทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ต่างมีความสัมพันธ์กัน การเปลี่ยนแปลงในด้านหนึ่งย่อมกระทบถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ความเป็นอิสระของท้องถิ่น การพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ชาวบ้านเป็นเจ้าของชุมชน ร่วมรับรู้ข้อมูล ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจและร่วมตรวจสอบข้อมูล ตามวิถีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม คือ การมีอำนาจตัดสินใจของชุมชนหมู่บ้านในการจัดสรรและแสดงออกต่อกิจกรรมของส่วนรวม การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ อยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ เห็นอกเห็นใจตามหลักเสรีภาพ เสมอภาคและภราดรภาพ การฟื้นฟูเทศกาลแห่งเทียนพรรษาทางน้ำในมิติเชิงวัฒนธรรมบ้านลาดชะโด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงเป็นการเสริมสร้างและเติมเต็มพลังชีวิตให้แก่ชุมชนชาวลาดชะโด ได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้นำชุมชนบ้านลาดชะโดควรนำผลการวิจัยไปเป็นนโยบายอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมพวนซึ่งเป็นแหล่งสำคัญของประชาคมอาเซียนให้คงอยู่ ปรับปรุงให้ดีขึ้น และเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง โดยการเผยแพร่ข้อมูลด้วยสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เป็นภาษาอังกฤษและภาษาในอาเซียน โดยเฉพาะการเผยแพร่ผลงานวิจัยไปสู่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม
2. ผู้นำสถานศึกษานำผลการวิจัยไปสอดแทรกไว้ในหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังอุดมคติหรือค่านิยมที่มีอยู่ในชุมชนบ้านหมีและเชิงขวางตลอดจนขยายผลหลักสูตรท้องถิ่นไปสู่สถานศึกษาระดับต่างๆ อย่างทั่วถึงตามความเหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “ประเพณีแห่เทียนทางน้ำ ตำบลลาดชะโด อำเภอฟักไห้ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา : การวิเคราะห์เชิงหน้าที่นิยม” ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ประจำปี พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 5

The 5th STOU Graduate Research Conference

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2543). สื่อเพื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชนินฐา ตันติพิมล. (2540). ประเพณีการไหว้เจ้าปู่กุศเป่ง อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด : การวิเคราะห์เชิงหน้าที่นิยม. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ขวัญชัย สารสันต์. (2558). สัมภาษณ์, 8 มกราคม. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2 ตำบลลาดชะโด.
- ปรมินทร์ จารูร. (2556, กรกฎาคม-ธันวาคม). “ภาพลักษณ์หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาวจากวิถีคิดในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในงานประเพณีเทคนัมहाหาคี” วารสารอักษรศาสตร์ฉบับพิเศษ คติชนสร้างสรรค์, 42 (2), หน้า 133–186.
- ประเวศ ะสี. (2547). ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย : ทิศทางใหม่ของการศึกษา. เอกสารประกอบการอบรมทิศทางการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์.
- วิชา ทรวงแสง. (2549). คติชนวิทยา. พระนครศรีอยุธยา : สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ศิริพร ฅกลาง (บรรณาธิการ). (2556, กรกฎาคม-ธันวาคม). “คติชนสร้างสรรค์” วารสารอักษรศาสตร์ฉบับพิเศษ คติชนสร้างสรรค์, 42 (2), หน้า 1 - 74.
- อนุমানราชชน, พระยา. (2526). วัฒนธรรมและประเพณีของไทย. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า.